

PLĂCUȚE DE CUIRASĂ (LORICA SQUAMATA) DIN DACIA PREROMANĂ

de CORNELIU BELDIMAN

Rezultatele cercetărilor arheologice mai vechi sau recente, coroborate cu informațiile din sursele narrative și cele furnizate de scenele Columnei Traiane și metopele Monumentului Triumfal de la Adamclisi au permis cunoașterea tipurilor de arme folosite de geto-daci de-a lungul istoriei lor. Armamentul geto-dacilor era similar celui întâlnit la populațiile vecine, aflate în același stadiu de dezvoltare (iliri, traci sudici, sciți, celți, bastarni, sarmați). Ei au creat puține tipuri proprii de arme, variante tipologice ale celor larg răspândite în sud-estul și răsăritul Europei; se relevă astfel și în acest domeniu capacitatea strămoșilor noștri de asimilare creatoare a influențelor externe¹.

Între piesele de apărare individuală ale antichității se numără și cuirasa (platoșa) realizată din plăcuțe de bronz sau fier, suprapuse în forma solzilor de pește, prevăzute cu perforații și asamblate prin intermediul unor sirme pe pieptare de piele, pînză sau pe fișii de piele. Ea era cunoscută la asirieni din sec. IX î.e.n., ulterior fiind adoptată și de alte populații (hititiți, perși, greci, sciți, macedoneni, sarmați²; la romani, cuirasa de acest tip (*lorica squamata* sau *lorica plumata*) se folosea din

1. F. B. Florescu, *Die Trajanssäule. Grundfragen und Tafeln*, București — Bonn, 1969, p. 85-99, 112-114; A. Vulpe, Cr. M. Vlădescu, Fl. Marinescu, *Dicționar de istorie veche a României (Paleolitic — sec. X)*, București, 1976, p. 48-49. s.v. arme; Fl. Marinescu, *Forța militară a geto-dacilor*, SMMIM, 13, 1980, p. 57-74; H. Daicoviciu, *Istoria militară a poporului român*, I, București, 1982, p. 99-104; A. Vulpe, M. Zahariade, *Geto-dacii în istoria militară a lumii antice*, București, 1987, p. 59-70 (lucrările de mai sus cuprind bibliografia problemei).

2. G. Perrot, Ch. Chipiez, *Histoire de l'art dans l'antiquité*, VII, Paris, 1898, 282, fig. 115; p. 462, fig. 211; W. M. Flinders Petrie, *Tools and Weapons. Illustrated by Egyptian collections*. Londra, 1917, p. 39, pl. V/103-128; XLII/129-132; XLIII/13; Herodot, VII, 61; Ch. Daremberg, E. Saglio, *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines*, III, 1890, p. 1306, fig. 4524, 4529-4530; A. I. Meljukova, *Vooruzenie skifov*, Moscova, 1964, p. 69-74, pl. 11/5-6 și 22/1-9, 16; K. F. Smirnov, *Vooruzenie savromatov*, Moscova, 1961, p. 75; Gh. Bichir, *Les sarmates au Bas-Danube, Dacia*, N.S., 21, 1977, p. 183, notele 109 și 111 (bibliografia); I. Becker, *Grabschrift eines Panzerreitersoffiziers*, Frankfurt, 1868, p. 20 (după F. B. Florescu, *Apartenența etnică dacică a presupușilor sarmați roxolani de pe Coloana lui Traian și monumentul de la Adamclisi*, SCIVA, 1-2, 1957, p. 14).

sec. I î.e.n., generalizându-se după epoca lui Augustus și dispărînd din dotarea trupelor auxiliare de cavalerie către mijlocul sec III e.n.³

Descoperirile care atestă utilizarea cuirasei cu plăcuțe metalice pe teritoriul Daciei în epoca fierului sînt încă sumare. Dintr-un mormînt scitic de la Artând (estul R. Ungare) databil în prima jumătate a sec. VI î.e.n. provin mai multe plăcuțe de bronz și fier, similare celor din regiunile nord-pontice⁴. Un tip aparte de buton din bronz, descoperit în mormîntul unui luptător (sec. V î.e.n.) din necropola aparținînd grupului Ferigile de la Tigveni (jud. Argeș) sugerează folosirea platoșei, judecînd după analogiile din sudul Dunării⁵.

Existența platoșelor în echipamentul războinicilor geto-daci din sec. I e.n. este menționată de izvoarele literare⁶. În scenele Columnei Traiane și pe metopel Monumentului de la Adamclisi (Tropaeum Traiani) aceștia nu sînt reprezentați purtînd cuirase, dar printre trofeele ridicate de romani în urma războaielor din anii 101-102 și 105-106 e.n. se află astfel de arme⁷.

3 R. Cagnat, *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines*, III, 2, Paris, 1910, p. 1315, s.v. *lorica squamata*; R. Cagnat, V. Chapot, *Manuel d'archéologie romaine*, II, Paris, 1930, p. 317, fig. 528/1 (asamblarea plăcuțelor de *lorica squamata*); P. Couissin, *Les armes romaines, Essai sur les origines et l'évolution des armes individuelles de legionnaire romain*, Paris, 1926, p. 456—458, 512—517; G. Ulbert, *Römische Waffen des 1. Jahrhunderts u. Chr.*, Stuttgart, 1968; H. Russel Robinson, *The Armour of Imperial Rome*, Londra, 1975, p. 104 și urm., 189 (tipuri de *lorica squamata*); D. Tudor, *Arheologia romană*, București, 1976, p. 151—152; J. Garbsch, *Römische Paraderüstungen, München*, 1979; Cr. M. Vlădescu, *Enciclopedia civilizației romane*, București, 1982, p. 453—454, s.v. *lorica*. Există însă descoperiri ce dovedesc folosirea pe teritoriul fetei Daciei romane a platoșelor cu solzi de bronz și în a doua jumătate a sec. IV e.n. — c.f. O. Bozu, G. Susi, *Așezarea romană tirzie de la Moldova Veche din punctul „Vinograda — Vlașkicrai” (jud. Caraș-Severin)*, Banatica, 9, 1987 (1989), p. 253, 259, fig. 13/16.

4 A. I. Meljukova, *op. cit.*, p. 73; M. Párducz, *AAH*, 17, 1965, 1—4, p. 171 și urm.

5 E. Popescu, A. Vulpe, *Nouvelles découvertes du type Ferigile*, Dacia, N.S., 26, 1982, p. 98, 110, fig. 18/c; A. Vulpe, M. Zahariade, *op. cit.*, p. 65.

6 Dion Chrysostomos, *Orationes*, XII, 19.

7 Bazamentul Columnei, cu scenele reprezentînd *congieriae armorum*; scena LXXVIII (alegoria Victoriei). Pentru atribuirea cuiraselor de solzi geto-dacilor vezi Fl. Marinescu, *RevMuz*, 1, 1980, p. 13—14; *Ibidem*, *Forța militară a geto-dacilor*, SMMIM, '3, 1980, p. 73, nota 205; A. Vulpe, M. Zahariade, *op. cit.*, p. 68. Este formulată și opinia, la care subscriu, după care în scena amintită (LXXVIII) zeița Victoria este flancată de un trofeu dacic (stînga) și unul sarmatic (dreapta, cu *lorica squamata*) simbolizînd două victorii diferite ale romanilor în războiul din anii 101—102 e.n. asupra dacilor lui Decebal în Dacia și asupra aliaților săi în Moesia Inferior — I. Miclea, R. Florescu, *Strămosii românilor. Vestigiile milenare de cultură și artă. Decebal și Traian*, București, 1980, p. 81, 87, fig. 345—346, 405—406; R. Vulpe, *Columna lui Traian — monument al etnogenezei românilor*, București, 1988, p. 152—153. Un argument în acest sens îl constituie faptul că, dintre aliații dacilor, pe Columnă (scenele XXXI și XXXVII) doar sarmații sînt înfățișați ca purtători de cuirase (*cataphracta*). Pentru identificarea *cataphractarii*-lor ca sarmați roxolani împărtășită de majoritatea cercetărilor) vezi bibliografia la F. B. Florescu, *op. cit.*, p. 14 și urm.; C. și H. Daicoviciu, *Columna lui Traian*, Ed. a doua, București, 1968, p. 29—30, pl. 18; I. Miclea, R. Florescu, *op. cit.*, p. 67—68, fig. 79, 104; R. Vulpe, *op. cit.*, p. 72—73, 82—83. F. B. Florescu (*op. cit.*, p. 21—23)

Lucrarea de față își propune să prezinte descoperirile arheologice de piese provenind de la cuirasele cu solzi (*lorica squama / plumata*) din Dacia preromană, dovedind adoptarea acestora în armamentul defensiv al geto-dacilor.

SÎNSIMION, jud. Harghita

1. *Plăcuță de cuirasă* (fig. 1); descoperită în așezarea geto-dacică din partea de nord-vest a localității, punctul „Cariera de nisip“, prin cercetările arheologice desfășurate în anul 1988. Piesa se află în umplutura unei gropi (G 3/S I) alături de fragmente geto-dacice lucrate cu mâna și la roată (vase-borcan, căni, fructiere) numeroase fragmente de lipitură de la pereții locuințelor, bucăți de crustă de vatră, pietre, cărbune, oase de animale, o dăltiță fragmentară din fier⁸. Lucrată din tablă de bronz, deformată din vechime. Formă dreptunghiulară, cu partea inferioară ușor îngustată; la partea superioară prezintă o perforație circulară pentru asamblat și un nit de secțiune circulară, retezat din vechime la partea posterioară. Decorată cu trei șiruri verticale de punte, realizate în tehnica „au repoussé“.

Dimensiuni — lungime : 3,3 cm ; lățime maximă : 1,4 cm ; grosime : 0,03 cm ; diametru perforație : 0,3 cm ; diametru nit : 0,4 cm. Muzeul Miercurea Ciuc, nr. inv. 4325.

RĂCĂTAU com. Horgești, jud. Bacău.

2. *Plăcuță de cuirasă* (fig. 2/4); descoperită în așezarea getodacică din punctul „Cetățuia“ (antica *Tamasidava*) prin cercetările arheologice din anul 1970, în inventarul unei locuințe (S III, Loc. 2) la adâncimea de 0,40 m⁹. Lucrată din tablă de bronz; lipsește o porțiune din margine, ruptă din vechime. Formă dreptunghiulară, ușor bombată, cu partea inferioară semicirculară. La partea superioară are două perforații circulare pentru asamblat. Marginea este marcată printr-o nervură; a altă nervură, verticală, se află în porțiunea centrală, ambele având secțiune semicirculară, executate „au repoussé“.

Dimensiuni — lungime : 3,5 cm ; lățime maximă : 2,4 cm ; grosime : 0,05 cm ; diametru perforații : 0,2 cm. Muzeul Bacău, nr. inv. 7912.

3. *Plăcuță de cuirasă* (fig. 2/3); descoperită în aceeași așezare prin cercetările arheologice din anul 1971, în stratul de cultură (S III, caroul 12) la adâncimea de 0,40—0,60 m¹⁰. Lucrată din tablă de bronz. Formă dreptunghiulară, ușor bombată, cu partea inferioară semicirculară; la

considera, fără argumente solide, că războinicii cuirasați din scenele XXXI și XXXVII aparțin trupei de elită a geto-dacilor. Teza potrivit căreia geto-dacii nu au utilizat armuri — de zale sau solzi — și coifuri metalice, deoarece pe Columnă nu sînt astfel reprezentate, a fost infirmată de rezultatele cercetărilor arheologice — c.f. I. H. Crișan, *Necropola dacică de la Cugir (jud. Alba) (Considerații preliminare)*, Apulum, 18, 1980, p. 82—86.

8 P. Roman, C. Beldiman, *Cercetările arheologice de la Sinsimion, jud. Harghita (1988)*. Raport preliminar, comunicare la a XXIII-a sesiune anuală de rapoarte privind rezultatele cercetărilor arheologice din 1988, Sibiu, martie 1989.

9 *Expoziția „Civilizația geto-dacilor din bazinul Siretului“* (Catalog), Galați, 1977, p. 14, pl. VIII/150.

10 *Ibidem*, pl. VIII/151.

partea superioară prezintă cîte două perforații circulare dispuse vertical, pentru asamblat. În porțiunea centrală are o nervură verticală, de secțiune semicirculară, executată „au repoussé“.

Dimensiuni — lungime 3,1 cm ; lățime maximă 2,2 cm ; grosime 0,096 cm ; diametrul perforație 0,2 cm. Muzeul Bacău, nr. inv. 7951.

4. *Plăcuță fragmentară de cuirasă* (fig. 2/2) ; descoperită în inventarul unui mormînt tumular aristocratic autohton (T1, M1) din necropola așezării geto-dacice, aflată în punctul „Dealul Șoimului“, la 1 km est de „Cetățuia“, prin cercetările arheologice din anul 1969 ; din același mormînt mai provin și fragmentele unei cămăși de zale¹¹. Lucrată din tablă de bronz, ruptă din vechime se păstrează jumătatea inferioară, de formă semicirculară, ușor bombată. La porțiunea centrală are o nervură verticală, de secțiune semicirculară, executată „au repoussé“.

Dimensiuni — lungime și lățime : 2 cm ; grosime 0,06 cm. Muzeul Bacău, nr. inv. 25337.

5. *Plăcuță fragmentară de cuirasă* (fig. 2/1) ; condițiile descoperirii identice cu ale piesei nr. 4¹². Lucrată din tablă de bronz, ruptă parțial din vechime. Formă dreptunghiulară, ușor bombată, cu partea inferioară rotunjită. La partea superioară avea cîte două perforații circulare pentru asamblat, dispuse vertical (se păstrează trei). În porțiunea centrală prezintă o nervură verticală de secțiune semicirculară „au repoussé“.

Dimensiuni — lungime 2,3 cm ; lățime 1,7 cm ; grosime : 0,06 cm ; diametrul perforație : 0,15 cm. Muzeul Bacău, nr. inv. 25328.

6. *Plăcuță de cuirasă* (fig. 3/3) ; descoperită în așezarea geto-dacică din punctul „Cetățuia“ prin cercetările arheologice din anul 1983, în stratul de cultură (S XXVI A) la adîncimea de 0,40 m¹³. Lucrată din tablă de bronz prin sudarea a două piese de aceeași formă, ușor bombate. Formă dreptunghiulară, cu partea inferioară semicirculară și colțurile rotunjite. Marginea este marcată înainte de asamblare printr-o nervură „au repoussé“, executată pe foaia anterioară. La partea superioară prezintă cîte două perforații circulare pentru asamblat, dispuse vertical.

Dimensiuni — lungime 2,7 cm ; lățime : 2,3 cm ; grosime maximă 0,1 cm ; diametrul perforație : 0,3 cm. Muzeul Bacău, nr. inv. 29169.

7. *Plăcuță de cuirasă* (fig. 3/2) ; descoperită în așezarea geto-dacică de pe „Cetățuia“ prin cercetările arheologice din anul 1968, în stratul de cultură (S II, caroul 2) la adîncimea de 0,60 m¹⁴. Lucrată din tablă de bronz prin sudarea a două piese identice, ușor bombate. Formă dreptunghiulară, cu porțiunea centrală din jumătatea superioară decupată (tip „dublu merlon“). La partea superioară prezintă cîte o perforație pentru asamblat, de formă ovală.

Dimensiuni-lungime 2,5 cm ; lățime 1,7 cm ; grosime 0,1 cm ; diametrul perforație 0,3 cm. Muzeul Bacău, nr. inv. 12526.

11 V. Căpitanu, *Raport privind cercetările arheologice de la Răcătău, jud. Bacău*, Materiale Vaslui, București, 1986, p. 119.

12 *Ibidem*.

13 Piesă inedită, pusă la dispoziția subsemnatului de către dl. V. Căpitanu.

14 Fl. Marinescu, *op. cit.*, p. 70 și nota 190.

8. *Plăcuță fragmentară de cuirasă* (fig. 3/1); condițiile descoperirii identice cu ale pieselor nr. 4—5¹⁵. Lucrată din tablă de bronz, ruptă din vechime; se păstrează jumătatea superioară, ușor bombată, de formă dreptunghiulară, avînd două perforații circulare pentru asamblat, dispuse oblic una față de alta.

Dimensiuni — lungime : 1,2 cm ; lățime 1 cm ; grosime : 0,03 cm ; diametrul perforație : 0,2 cm. Muzeul Bacău, nr. inv. 25339¹⁶.

DIVICI, com. Pojejena, jud. Caraș-Severin.

9. *Plăcuță de cuirasă* (fig. 4/1); descoperită în așezarea geto-dacică fortificată din punctul „Grad” prin cercetările arheologice din anii 1985—1987, la partea superioară a nivelului II (de distrugere)¹⁷. Lucrată din tablă de bronz; deformată din vechime. Formă dreptunghiulară, cu partea inferioară semicirculară și colțurile rotunjite. La partea superioară are o perforație pentru asamblat, de formă circulară.

Dimensiuni — lungime 2,6 cm ; lățime : 1,4 cm ; grosime : 0,1 cm ; diametrul perforație 0,2 cm. Muzeul Reșița.

10. *Plăcuță de cuirasă* (fig. 4/2); condițiile descoperirii identice cu ale piesei nr. 9¹⁸. Lucrată din tablă de bronz; formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite și suprafața profilată. La extremitățile părții superioare avea două prelungiri de formă dreptunghiulară (una ruptă din vechime) pliate pe spate, pentru fixarea pe o fișie de piele sau material textil. Are două perforații pentru asamblat, dispuse vertical pe centru.

Dimensiuni — lungime : 2,5 cm ; lățime : 1,5 cm ; grosime : 0,15 cm ; lungime parte pliată 0,5 cm ; lățime partea pliată : 0,3 cm ; diametru perforație : 0,2 cm. Muzeul Reșița.

În cadrul lotului de plăcuțe analizat, compus exclusiv din exemplare de bronz, se disting sub aspect morfologic tipurile (fig. 5)

I A de formă dreptunghiulară, cu o perforație și nit, avînd suprafața decorată cu puncte „au repoussé” (nr. 1) ;

B de formă dreptunghiulară, cu partea inferioară semicirculară, o perforație și suprafața lisă (nr. 9) ;

¹⁵ V. Căpitanu, *op. cit.*, loc. cit.

¹⁶ Datorez mulțumiri d-lui V. Căpitanu pentru informațiile furnizate în legătură cu plăcuțele de cuirasă descoperite la Răcătău (publicate și inedite, oferite spre publicare). Desenele au fost executate de autor după cele trimise de dl. V. Căpitanu. Catalogul nu are pretenția de a fi exhaustiv, incluzînd piesele pentru care am avut date utilizabile. Plăcuța de *lorica squamata* provenind din *dava* de la Poiana, jud. Galați (R. Vulpe, și colab., *Activitatea șantierului arheologic Poiana — Tecuci 1950*, SCIV, 2, 1951, 1, p. 207) nu mi-a fost accesibilă; în ultimul nivel au fost descoperite arme tipic romane (virf de *pilum*, *gladius*) datorate probabil (ca și plăcuța în discuție) prezenței romane efective în așezarea de pe Siret după anul 106 e.n. Pentru datarea ultimei etape de locuire la Poiana în sec. II e.n. cf. S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, *Geții din sudul Moldovei în lumina ultimelor cercetări arheologice*, comunicare la Al XI-lea simpozion anual de tracologie, Piatra Neamț, septembrie 1988 (Symposia Thracologica, 6, 1988, p. 83).

¹⁷ M. Gumă, A. S. Luca, C. Săcărîn, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice efectuate în cetatea dacică de la Divici între anii 1985—1987*, Banatica, 3, 1987 (1989), p. 211, 215, 238, pl. XXII/1.

¹⁸ *Ibidem*, pl. XXII/2.

II de formă dreptunghiulară cu partea inferioară semicirculară și două sau mai multe perforații; la acest tip se deosebesc subtipurile:

A cu marginea profilată și patru perforații dispuse vertical două câte două (nr. 6);

B cu marginea profilată, nervură centrală verticală și două perforații (nr. 2);

C cu nervură centrală verticală și patru perforații, dispuse vertical două câte două (nr. 3—5);

D cu suprafața lisă și două perforații dispuse oblic (nr. 8);

III în formă de „dublu merlon“, cu două perforații și suprafața lisă (nr. 7);

IV de formă dreptunghiulară, suprafața profilată, două perforații dispuse vertical și două prelungiri pliate pe spate pentru fixare (nr. 10).

După modalitatea tehnică de realizare, piesele incluse în catalog se împart în tipurile

I dintr-o singură foaie de bronz (nr. 1—5, 8—10);

II din două foi de bronz sudate, de aceeași formă (nr. 6—7).

Unele dintre piesele examinate (nr. 2—5, 8) își găsesc analogii în cele provenind de la *loricae squamatae* din lumea romană, databile în sec. I î.e.n. — III e.n. (inclusiv din Dacia romană)¹⁹. Pentru restul, analogiile sînt parțiale (nr. 1, 9)²⁰ sau lipsesc (nr. 6—7)²¹, aceste fapte făcînd plauzibilă realizarea după modele romane a cuiraselor cu plăcuțe în mediul autohton²² și dovedind existența unor variante tipologice locale, creații ale meșterilor geto-daci specializați.

Plăcuțele au fost descoperite izolat sau mai multe în același complex, dar neasamblate (mormîntul aristocratic de la Răcătău) și în număr mic, astfel că nu ne oferă indicii asupra tipului de *lorica* din care făceau parte (tunică de solzi sau de piele acoperită parțial cu solzi, în părțile

19 Pentru *lorica squamata* și plăcuțe din lumea romană vezi bibliografia de la nota 3; pentru cele descoperite în Dacia romană cf. Z. Székely, *Sondajele executate de Muzeul regional din Sf. Gheorghe*, Materiale, 8, 1962, p. 329, 334, fig. 4/14; N. Gudea, I. Pop, *Castrul roman de la Rîșnov — Cumidava. Contribuții la cercetarea limesului de sud-est al Daciei romane*, Brașov, 1971, p. 59, 128, pl. LVII/9/8—10; E. Chirilă, N. Gudea, V. Lucăcel, C. Pop, *Castrul roman de la Buciumi. Contribuții la cercetarea limes-ului Daciei Porolissensis*, Cluj, 1972, p. 67, pl. LVII/1—2; CXIV/11—13; Cr. M. Vlădescu, *Armata română în Dacia Inferior*, București, 1983, p. 184—186, 240, fig. 126—127; H. Daicoviciu, D. Alicu, I. Piso, C. Pop, C. Ilieș, S. Cociș, *Săpăturile arheologice din 1981 la Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, Materiale Vaslui, 1986, p. 124, 128, pl. V/6.

20 O plăcuță fragmentară cu nit se cunoaște din castrul roman de la Buciumi, dar aparține unui tip deosebit (E. Chirilă, N. Gudea, V. Lucăcel, C. Pop, *op. cit.*, p. 67, pl. CXIV/13).

21 Acest fapt a fost deja subliniat — Fl. Marinescu, *op. cit.*, loc. cit. Pentru piesa nr. 7 o analogie parțială în privința formei o constituie plăcuța de la Moldova Nouă, databilă însă în sec. IV e.n. — O. Bozu, G. El Susi, *op. cit.*, loc. cit.

22 Nu se exclude însă posibilitatea ca plăcuțele de la care provin unele plăcuțe similare celor romane (nr. 2—5, 8) să fi fost dobîndite ca *spolia* în urma incursiunilor geto-dacilor în sudul Dunării, cum se presupune și în cazul unor produse torentice italiice din bronz sau argint — C. Beldiman, *Cu privire la difuziunea produselor de bronz italiice în Dacia preromană (descoperirea de la Țigănești, jud. Teleorman)*, Thraco-Dacica, 9, 1988, 1—2, p. 81, nota 46.

mai expuse loviturilor)²³. În acest sens, cu o singură excepție, contextele din care provin sînt irelevante (fig. 5; în mormîntul tumular geto-dacic de la Răcătău avem trei plăcuțe de dimensiuni diferite, în două variante tipologice (fig. 2/1—2; 3/1) care au făcut parte foarte probabil dintr-o singură cuirasă, infirmînd, cel puțin la geto-daci, regula utilizării solzilor standard în realizarea de *loricae*²⁴.

În raport cu cămășile de zale din fier sau bronz (al doilea tip de cuirasă metalică utilizat de geto-daci)²⁵ platoșele din solzi sînt documentate într-un număr mai redus. Ambele mijloace de protecție, datorită complexității de realizare și deci de procurare, erau apanajul aristocrației războinice locale, așa cum o dovedesc contextele în care au apărut unele dintre ele²⁶; o situație analogă avem în cazul altor populații „barbare” (sciți, celți, bastarni, sarmați)²⁷. Mormîntul de la Răcătău oferă dovada folosirii de către același luptător a celor două tipuri de platoșe (din zale și solzi)²⁸.

Ținînd seama de analogiile cele mai numeroase, este de admis adoptarea de către geto-daci a platoșei de tip *lorica squamata* sub influența romană. Pînă în prezent, la bastarni descoperirile nu o atestă,²⁹ iar pentru susținerea influenței sarmatice sub acest aspect nu dispunem de datele arheologice necesare³⁰.

Pentru datarea în sec. I. e.n. a plăcuțelor de cuirasă care fac obiectul acestei lucrări pledează mai multe elemente; piesele din *dava* de la Răcătău provin din ultimul nivel al stratului de cultură dacic (sec. I. e.n.)³¹. Tot la Răcătău a fost descoperit în mod fortuit mormîntul unui războinic bastarn, din inventarul căruia făceau parte, alături de alte piese, o cămașă de zale fragmentară și două recipiente italice de bronz

23 Ambele tipuri se cunosc la romani — Cr. M. Vlădescu, *Enciclopedia civilizației romane*, București, 1982, loc. cit.

24 După cum este cunoscut, realizarea cuiraselor de tip *lorica squamata*, compuse din două părți (pieptar și spătar) comporta de regulă utilizarea plăcuțelor cu formă și dimensiuni identice, în vederea asamblării optime, condiția obținerii rezistenței maxime la lovituri — cf. bibliografia de la nota 3.

25 A. Vulpe, *La nécropole tumulaire gète de Popești, Thraco-Dacica*, 1, 1976, p. 198, 201, 208. 210, 212—213; Fl. Marinescu, *op. cit.*, p. 66—67, 73; A. Vulpe, M. Zahariade, *op. cit.*, p. 65, 68.

26 Pentru *lorica squamata* din mormîntul tumular de la Răcătău — V. Căpitanu, *op. cit.*, loc. cit.; pentru cămășile de zale vezi *supra* nota 25.

27 A. I. Meljukova, *op. cit.*, loc. cit.; A. Vulpe, *op. cit.*, p. 212—213 (bibliografia); A. Vulpe, V. Căpitanu, *Une tombe isolée de l'époque de Latène à Răcătău*, Apulum, 9, 1971, p. 155 și urm.; M. Babeș, *Date arheologice și istorice privind partea de nord-est a Daciei în ultimele secole înainte de erea noastră*, SCIVA, 36, 1985, 3, p. 183 și urm.; K. F. Smirnov, *op. cit.*, loc. cit.

28 V. Căpitanu, *op. cit.*, loc. cit.

29 M. Babeș, *op. cit.*, loc. cit.; Fl. Marinescu (*op. cit.*, p. 70) a emis și ipoteza preluării din mediul bastarnic a cuirasei cu solzi de către geto-daci.

30 Mormintele sarmatice timpurii cunoscute pe teritoriul Daciei (sec. I — începutul sec. II e.n.) și chiar cele mai timpurii nu au livrat piese de la *loricae squamatae* sau de alt tip — cf. bibliografia la C. Beldiman, *Semne de tip tamga din Dacia preromană*, Thraco-Dacica, 11, 1990 (sub tipar); Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 178—184.

31 V. Căpitanu, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice în așezarea geto-dacică de la Răcătău (Jud. Bacău)*, Carpica, 8, 1976, p. 53.

(un cazan și un crater) care datează complexul funerar în prima jumătate a sec. I. e.n.³². Cămașa de zale este similară aceleia asociată în mormântul tumular din necropola de la Răcătău cu trei plăcuțe de cuirasă, fapt ce indică pentru ele tot sec. I e.n. Materialele din groapa de la Sînsimion în care a apărut solzul de *lorica* nu permit decât încadrarea cronologică „grosso modo” în sec. I î.e.n. — I e.n.; complexe de acest gen databile în sec. I e.n. se cunosc în așezarea respectivă³³ și analogia cu solzul de la Divici (nr. 9) a celui de la Sînsimion înlătură dubiile de datare. O situație mai clară au piesele de la Divici, care provin din partea superioară a nivelului II al așezării, datat (cu fibule și o monedă romană emisă de împăratul Caligula (anii 40-41 e.n.) în a doua jumătate a sec. I e.n.³⁴.

Descoperirile prezentate relevă folosirea de către războinicii autohtoni a unei arme „moderne” și eficace în echipamentul defensiv al vremii, platoșa din plăcuțe metalice (*lorica squamata*) și contribuie la argumentarea cunoștințelor noastre legate de armamentul geto-dacilor în perioada de apogeu a civilizației lor³⁵.

SCALES OF BREAST PLATE (*LORICA SQUAMATA*) FROM PREROMAN DACIA

Summary

This paper presents the archaeological discoveries of pieces proceeding from the breast plates made of metallic scales (*lorica squamata*) which prove their adjustment from the Roman world to the Geto-Dacian defensive weapons.

They have been discovered in three settlements and in an autochthonous aristocratic tomb: Sînsimion, Harghita county (fig. 1) Răcătău, Bacău county (fig. 2—3) and Divici, Caraș-Severin county (fig. 4). In accordance with their shape, this *lorica* scales, all of them made of bronze, belong to four types (fig. 5); in accordance with the technical way they were made, there are two types: the first from a bronze sheet (fig. 1; 2; 3/1; 4) and the second from two bronze sheets with the same shape (fig. 3/2—3).

Some of the scales are very similar to those proceeding from the *loricae squamatae* from the Roman world (inclusively the Roman Dacia) dated in the 1st century B.C.-the 3rd century A.D. (fig. 2; 3/1); others are genuine typological variants made by the Geto-Dacian craftsmen (fig. 1; 3/2—3; 4).

All the pieces have discovered isolatedly or unlinked and they don't offer

32 A. Vulpe, V. Căpitanu, *op. cit.*, p. 161 și urm.

33 C. Beldiman, J. Szöcs, *Contacte daco-sarmate reflectate într-un complex arheologic de la Sînsimion, jud. Harghita*, Istros, 6, 1988 (sub tipar).

34 M. Gumă, A. S. Luca, C. Săcărîn, *op. cit.*, p. 215—217, 237, pl. XXI.

35 Traducerea rezumatului aparține prof. Corina-Mihaela Apostoleanu.

any details about the shape type of *lorica* they appart to (a complete breast plate of scales or a leather singlet covered partly with scales, especially on the areas possibly to be hurt, as it is known from the Romans, too). Both the breast plates (made of iron or bronze chain — *lorica hamata* and those made of scales — *lorica squamata*) were used only by the Geto-Dăcian millitary aristocracy ; the same situation can be noticed at the neighbour populations (Scythians, Celts, Bastarns, Sarmatians). Sometimes, the same fighter could have the two types of breast plates (see the Răcătău tomb).

The scales of *lorica squamata* from Preroman Dacia are dated in the 1-st century A. D. and they show, as well as other discoveries, that the Geto-Dacian weapons were similar in type and quality with the those used by the contemporary peoples.

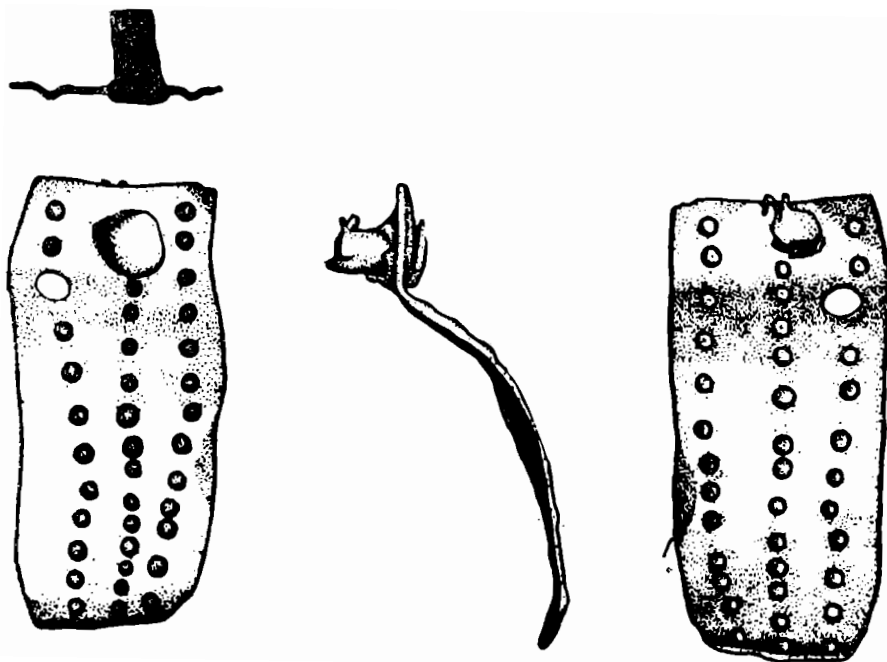

Fig. 1 Sinsimion — plăcuță de cuirasă.
Fig. 1 — Sinsimion — scale of breast plate.

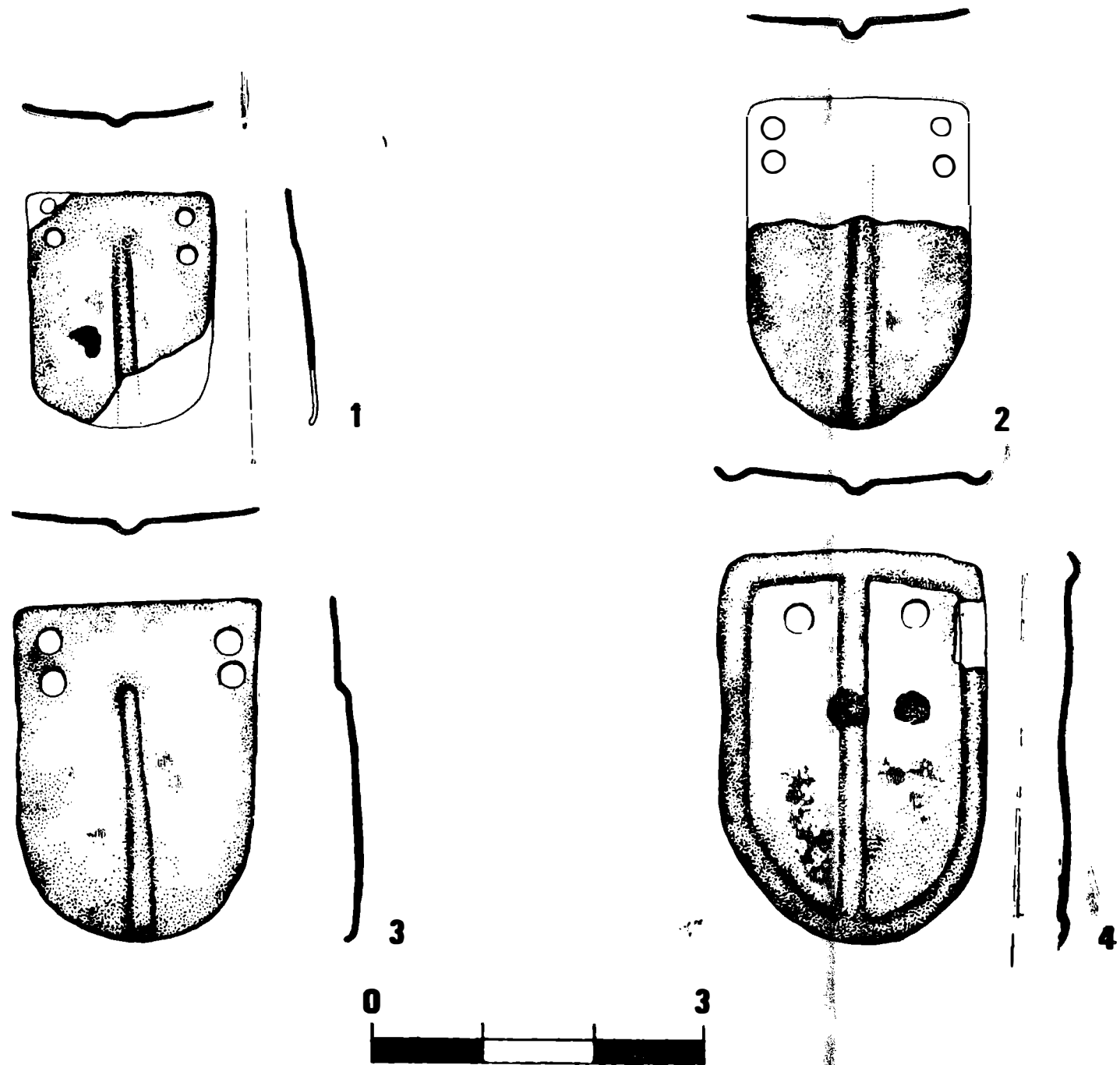

Fig. 2 Răcătău — plăcuțe de cuirasă : din mormântul aristocratic geto-dacic
 (1—2 ; din așezare (3—4).
 Fig. 2 Răcătău — scales of breast plates : from the Geto-Dacian aristocratic tomb
<http://www.rombuc.ro/http://trifanb.ro>

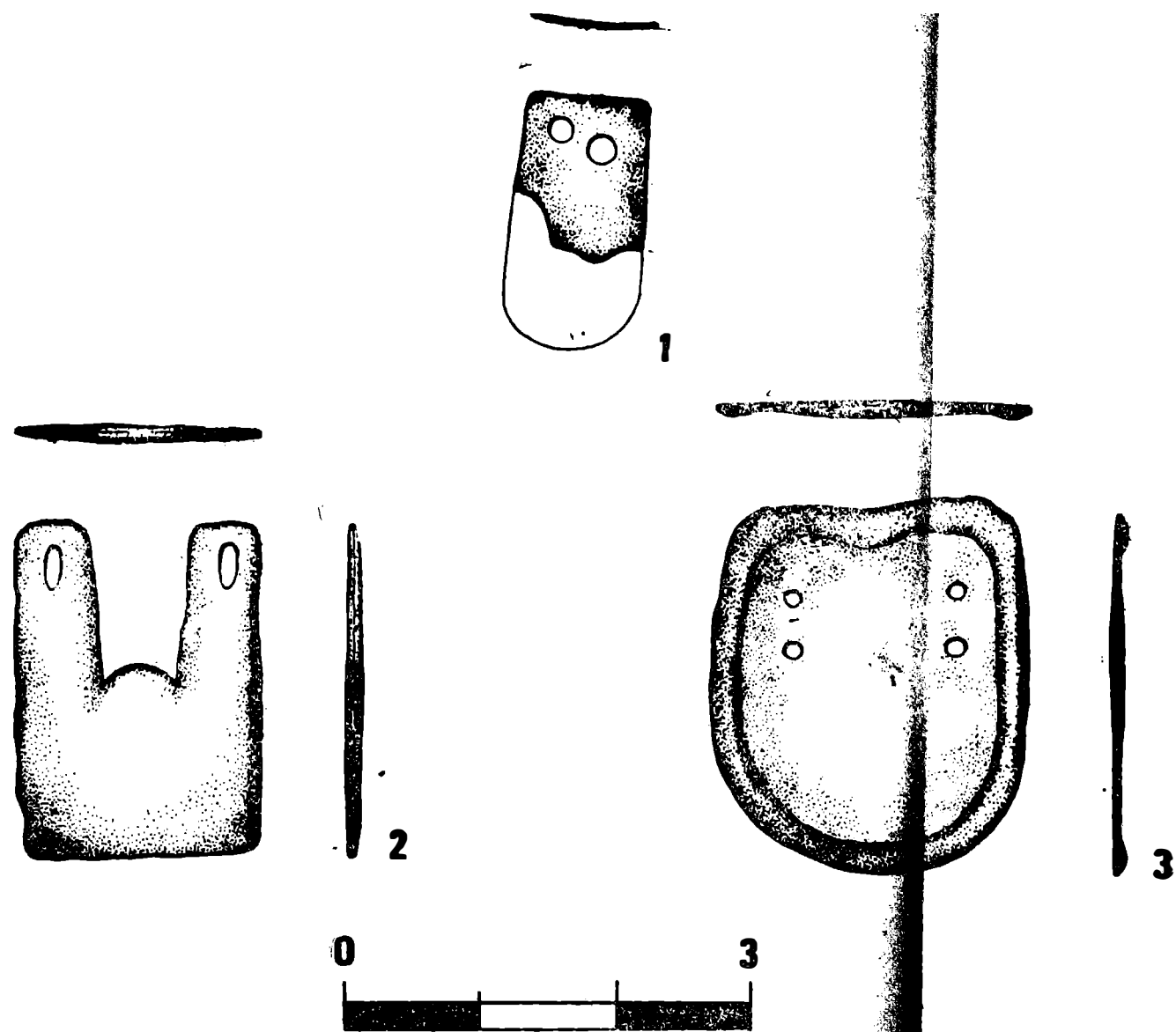

Fig. 3 Răcătău — plăcuțe de cuirasă : din mormîntul aristocrat geto-dacic (1) ; din așezare ;2—3).

Fig. 3 Răcătău — scales of breast plates : from the Geto-Dacian aristocratic tomb

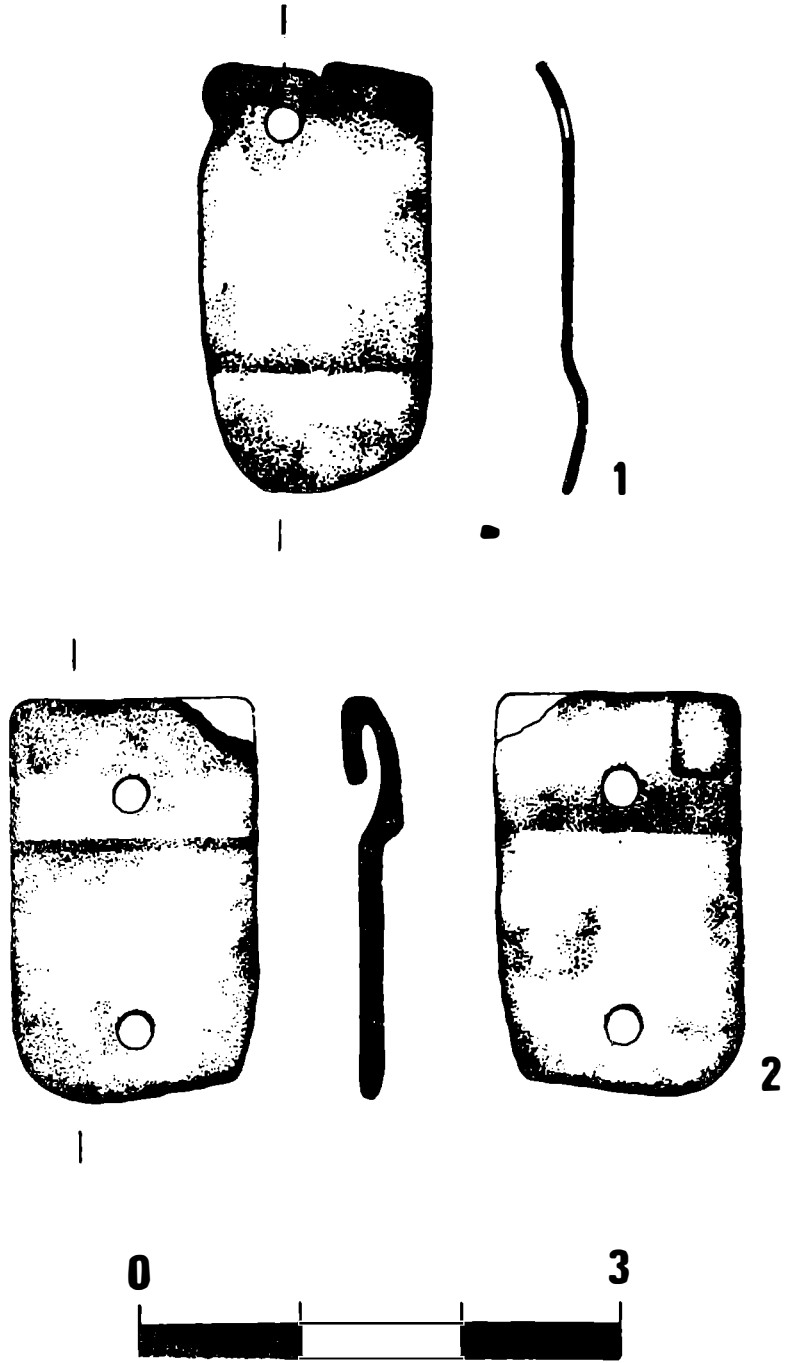

Fig. 4 Divici — plăcuțe de cuirasă.
Fig. 4 Divici — scales of breast plates.

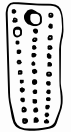

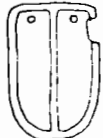
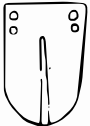

T I P CONTEXT	I		II					III	IV	
	A	B	A	B	C	D				
										
Mormînt										
Groapă										
Locuință										
Strat										

Fig. 5 Plăcuțe de cuirasă din Dacia preromană — tabel sinoptic.
 Fig. 5 Scales of breast plates from Preroman Dacia — synoptical table (Type/
 Archaeological context: Tomb, Pit, House, Stratum).